

Список використаних джерел

1. Законодательный справочник по выполнению Конвенции ООН, пп. 105–106, 386–388; Антикоррупционные реформы в Украине. 3-ий раунд мониторинга в рамках Стамбульского плана действий по борьбе с коррупцией. – OECD, 2015.

Чабанюк Вадим Дмитрович,
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПОЛІТИКО-ПРАВОВЕ РІШЕННЯ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

Як відомо, сьогодні триває російська агресія проти України, яка актуалізувала проблему порушення прав людини, пов'язану з утриманням на території Російської Федерації (РФ) або на тимчасово окупованій території України заручників, полонених, політичних в'язнів, а також – з притягненням їх до кримінальної відповідальності та засудженням.

Для вирішення вказаної проблеми народні депутати України М.О. Стефанчук та І.Р. Калаур підготували та подали на розгляд парламенту проєкт Закону України «Про внесення змін і доповнень до Кримінального кодексу України» (№ 5672 від 18.06.2021). Метою законопроекту «є забезпечення своєчасного й ефективного захисту прав людини – прискороного вирішення питань, пов'язаних з агресією Російської Федерації проти України (щодо повернення на Батьківщину осіб, які утримуються чи притягуються до кримінальної відповідальності або засуджені на території держави-агресора; повернення таких осіб з тимчасово окупованої території України), та надання Президентові України можливості ухвалювати політико-правове рішення як винятковий кримінально-правовий захід. Також метою проекту закону є вирішення питання щодо звільнення від кримінальної відповідальності осіб, які вчинили тяжкі чи особливо тяжкі злочини на тимчасово окупованій території України, у зв'язку із закінченням строків давності» [1].

Розглянемо, що саме запропоновано в проєкті: «внесення змін до Кримінального кодексу України, а саме: доповнити статтю 49 частиною шостою: «6. Давність не застосовується у разі вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину на тимчасово окупованій території України»; доповнити Загальну частину КК України розділом XV-1 «Політико-правове рішення», що передбачатиме статтю 108-1 з аналогічною назвою – «політико-правове рішення» [1].

Сьогодні, як показує аналіз вже проведених обмінів наших громадян, практикується обмін зазначених осіб на правопорушників, яких відповідно до КК України: 1) звільнено від кримінальної

відповідальності на підставі приписів розділу IX Загальної частини КК України, або окремих положень Особливої частини КК України (спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності); 2) засуджено та звільнено від покарання або його відбування на підставі положень розділу XII Загальної частини КК України; при цьому особливу категорію становлять особи, яких засуджено та звільнено від покарання на підставі закону України про амністію або акта про помилування. Для набуття статусу особи, яка звільнена від кримінальної відповідальності чи покарання, необхідно «пройти» досудове провадження, а також судове провадження у суді першої інстанції (оскільки не виключається провадження з перегляду судових рішень в апеляційному, касаційному порядку, а також за нововиявленими або виключними обставинами). Отже, як свідчать експерти, шлях до звільнення від кримінальної відповідальності, чи засудження та звільнення від покарання – зазвичай довгий. «Бо зараз все виглядає так, ніби підсудного чи затриманого звільняють з-під варті і він фактично втікає, хоча ніби й далі перебуває під судом» [2].

Окрім того, коло осіб, які можуть бути звільнені від кримінальної відповідальності чи покарання, є обмеженим; передбачені й інші умови-запобіжники, за яких неможливо ухвалити відповідне рішення (наприклад, закони України про амністію).

У цілому слід підтримати удосконалення вказаних положень КК, що є необхідним кроком захисту прав людини.

Однак, на нашу думку, окремі положення законопроєкту, потребують певного уточнення.

1. Вказаний законопроєкт, фактично, намагається вирішити проблему неефективності сучасної системи правосуддя. Якщо правосуддя в подібних справах здійснювалось без затримки і було би ефективним, то проблема президентського помилування такого роду взагалі би не постала. Однак законопроєкт не впливає на причину, а намагається неприйнятними засобами (ст. 106 Конституції України не передбачає таких повноважень Президента України [3]) вирішити наявну проблему обміну людей під час гібридної війни з РФ. Проблема унормовання «політико-правового рішення» не є новою для України, але такий шлях її легалізації є доволі сумнівним. На думку А. Магери, цей законопроєкт «... створює умови для зловживань, адже у тій ситуації, коли в Україні не існує правового режиму ні надзвичайного стану, ні стану війни, можливість зловживання нормами цього законопроєкту, якщо він стане законом, суттєво зростає.... Фактично він може почати видавати громадян України іноземній державі» [4].

2. Вказаний законопроєкт фактично пропонує запровадити дублювання вже існуючого правового механізму — помилування. При цьому не вирішується питання співвідношення між цими поняттями. Запропоновані норми, так і існуючий механізм не вирішують питання

правового статусу осіб, які, будучи під слідством або в очікуванні вироку суду, передаються Україною за наших полонених [3].

3. Викликає питання зміст ч. 3 модельної ст. 108-1 КК «Положення цієї статті поширюються на громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які на законних підставах захищали незалежність і територіальну цілісність України, зокрема брали участь в антитерористичній операції (АТО) або операції Об'єднаних сил (ООС)». По-перше, законопроект не дає відповіді, що робити з представниками добровольчих підрозділів, які в силу невизначеності державою їхнього правового статусу підпадають під ознаки незаконних збройних формувань [3]. По-друге, законопроект, на нашу думку, звужує можливості для обміну та повернення наших громадян. Оскільки ми не зможемо повернути через вказаний механізм політичних в'язнів-громадян України, які незаконно утримуються чи засуджені в РФ (наприклад, вони не захищали незалежність і територіальну цілісність України, зокрема брали участь в АТО або ООС).

Висновок: проект Закону України «Про внесення змін і доповнень до Кримінального кодексу України» (№5672 від 18.06.2021) потребує суттєвого доопрацювання та узгодження з нормами Конституції України.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін і доповнень до Кримінального кодексу України : Пояснювальна записка на проект Закону України № 5672 від 18.06.2021. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72284.

2. Законопроекти у ВР: Володимиру Зеленському хочуть дати більше влади // Deutsche Welle, 2021. URL: <https://www.dw.com/uk/законопроекти-у-вр-володимиру-зеленському-хочуть-дати-більше-влади/a-58082776>.

3. Чабаненко О. Щодо законопроектів про політико-правові рішення та про заборону на зупинення санкцій РНБО // Цензор. НЕТ, 2021. URL: https://censor.net/ru/blogs/3274382/schodo_zakonoproektv_pro_politikopravov_rshennya_ta_pro_zaboronu_na_zupinennya_sanktsyi_rnbo.

4. Гарасим А. Зеленський хоче сам приймати «політико-правові рішення» замість вироків суду при обміні осіб. Чим це загрожує? // Texty.org.ua, 2021. URL: <https://texty.org.ua/articles/103922/novyj-zakonoproekt-pro-polityko-pravovi-rishennya-daye-prezydentu-povnovazhennya-neobmezheni-konstytuciye-yu-rozpovidaye-andrij-mahera/>.